

Čížmář, Miloš; Stuchlík, Stanislav

Velatické hradisko "Réna" u Ivančic

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1971, vol. 20, iss. E16, pp. [119]-126

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/110315>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MILOŠ ČIZMĀŘ—STANISLAV STUHLÍK

VELATICKÉ HRADISKO „RÉNA“ U IVANČIC

Severní výběžek Krumlovského lesa, Réna u Ivančic, okres Brno-venkov je v literatuře znám archeologickými nálezy již od poloviny minulého století.¹ Z jihovýchodní části Rény, nad železničním mostem přes Jihlavku, pochází nález bronzových předmětů, objevený roku 1856.² Opevnění z této části Rény sice později zaznamenali V. Čapek, Fl. Koudelka, J. Knies a I. L. Červinka,³ další nálezy zde však již učiněny nebyly, takže toto opevnění upadlo prakticky v zapomenutí. Ani J. Skutil ve své přehledné práci o Réně se o něm již nezminil. Daleko větší pozornost upoutal severní ostroh Rény, kde na nálezy a opevnění upozornili v osmdesátých letech minulého století V. Čapek a Fl. Koudelka, později J. Knies a I. L. Červinka.⁴ Nálezy, které zde byly především v těchto letech učiněny (v následujících letech byl ostroh zalesněn), vedly k tomu, že tato lokalita je řazena mezi velkomoravská hradiska.⁵ Teprve v poslední době je tento názor přijímán s určitou rezervou.⁶ Z tohoto ostrohu jsou uváděny dále řídké nálezy jevišovické kultury.⁷

Z uvedeného stručného přehledu vyplývá, že z prostoru Rény byly uváděny dvě opevněné lokality. Terénním průzkumem jsme však zjistili, že opevnění

¹ S historií nálezů z Rény podrobně seznamuje J. Skutil, *Pravěk a časně historické hradiště Réna u Ivančic*, Ročenka musejního spolku v Ivančicích na rok 1941, 1 ad.

² I. L. Červinka, *Morava za pravěku*, Brno 1902, 148, obr. 64.

³ V. Čapek, *Hradisko ivančické*, Moravská orlice XIV, č. 162, ze dne 18. 7. 1885 (citováno podle J. Skutila); V. Čapek v práci A. Kratochvíla, *Ivančický okres*, Brno 1904, 12; V. Čapek v práci A. Kratochvíla, *Dějiny Ivančic*, Ivančice 1906, 13; Fl. Koudelka, *Vorgeschichtliche Alterthümer am Rheinberge bei Eibenschütz in Mähren*, MAGW XVIII, 1888, 41 ad.; J. Knies, *Predhistorické nálezy z pozdní doby slovanské na Moravě*, Český lid III, 1894, 445 ad.; I. L. Červinka, *Pravěká hradiska na Moravě*, Kroměříž 1896, 16 ad.; *týž*, *Slované na Moravě a říše Velkomoravská*, Brno 1928, 85.

⁴ V. Čapek a Fl. Koudelka, viz poznámku 3; J. Knies, *Prehistorické nálezy bořitovské*, ČVMSO IX, 1892; 50; *týž*, *Český lid III*, 1894, 445 ad.; I. L. Červinka, *Pravěká hradiska na Moravě*, 16 ad.; *týž*, *Morava za pravěku*, 333.

⁵ I. L. Červinka, *Slované na Moravě a říše Velkomoravská*, 85; J. Poulik, *Výsledky výzkumu na velkomoravském hradišti „Valy“ u Mikulčic*, PA XLVIII, 1957, 354; *týž*, *Starí Moravané budují svůj stát*, Gottwaldov 1960, 136; L. Havlík, *Velká Morava a středocvopští Slované*, Praha 1964, 96.

⁶ Č. Staňa, *K poznání vývoje velkomoravských výšinných hradišť*, AR XIX, 1967, 700. Již I. L. Červinka (*Hradiště a velehrady na Moravě*, Uh. Hradiště 1948, 7) zařadil Rénu mezi břeťslavská hradiska.

⁷ I. L. Červinka, *Slované na Moravě a říše Velkomoravská*, 85; J. Poulik, op. cit., 136.

v jihovýchodní části Rény netvoří samostatné oválné hradisko jak uvádí I. L. Červinka,⁸ nýbrž že se zde jedná pouze o dva obloukovité souběžné valy. Tyto valy uzavírají tuto nejlépe přístupnou stranu Rény a vytváří tak z celého jejího prostoru vlastně tedy jedno velké hradisko.

Popis hradiska (příloha — obr. 3)

Hradisko se rozkládá na severním výběžku Krumlovského lesa, který je ze severní a východní strany obtékán řekou Jihlavkou, ze západní strany řekou Rokytnou, která se pod severním ostrohem vlévá do Jihlavy. Jižní strana Rény je oddělena od ostatní části Krumlovského lesa údolím. Hradisko je ze všech stran chráněno příkrými srázy, pouze z jihovýchodní strany dovoluje terén snazší přístup.

Nejdůležitější opevněnou částí hradiska je severní ostroh nad soutokem Rokytné a Jihlavy. Tento ostroh je v místech, kde přechází v ostatní plochu hradiska, opevněn dvěma valy, z nichž val III se obloukovitě přimyká k valu IV. Val III je dlouhý asi 110 metrů, val IV asi 70 metrů, přičemž jsou oba vysoké asi 1 metr. Vzdálenost mezi nimi je přibližně asi 60 metrů. Na val IV pak navazují po obou stranách ostrohu další dva valy. Ostroh je dále členěn valem V, který je dlouhý asi 120 metrů a vysoký 1,5—2 metry. Na vnější straně tohoto valu je možno pozorovat mělký příkop. Val V, podobně jako valy III a IV, je pokryt kamennou destrukcí. Podél strmých svahů zbyvajících části ostrohu je možno pozorovat terasovitou úpravu terénu.

Další opevnění se nachází v jihovýchodní části Rény, kde nejsnáze přístupnou stranu hradiska uzavírají dva souběžné obloukovité valy. Vnější val (II) je dlouhý asi 140 metrů, vnitřní (I) asi 100 metrů. Oba jsou vysoké přibližně 2 až 3 metry a jsou před nimi velmi dobře patrné příkopy.

Jiné fortifikační úpravy jsme na Réně nezjistili. Kromě severní ostrožny není plocha hradiska dostatečně vymezena opevněním. Proto rozlohu hradiska lze určit pouze velmi přibližně. Severní ostrožna zaujímá rozlohu asi 15 ha, celkovou rozlohu hradiska je možno odhadnout asi na 50 ha. Celá plocha hradiska je dnes zalesněna; v minulém století v prostoru severního výběžku byla pole, takže opevnění zde není dochováno tak výrazně jako v jihovýchodní části hradiska.

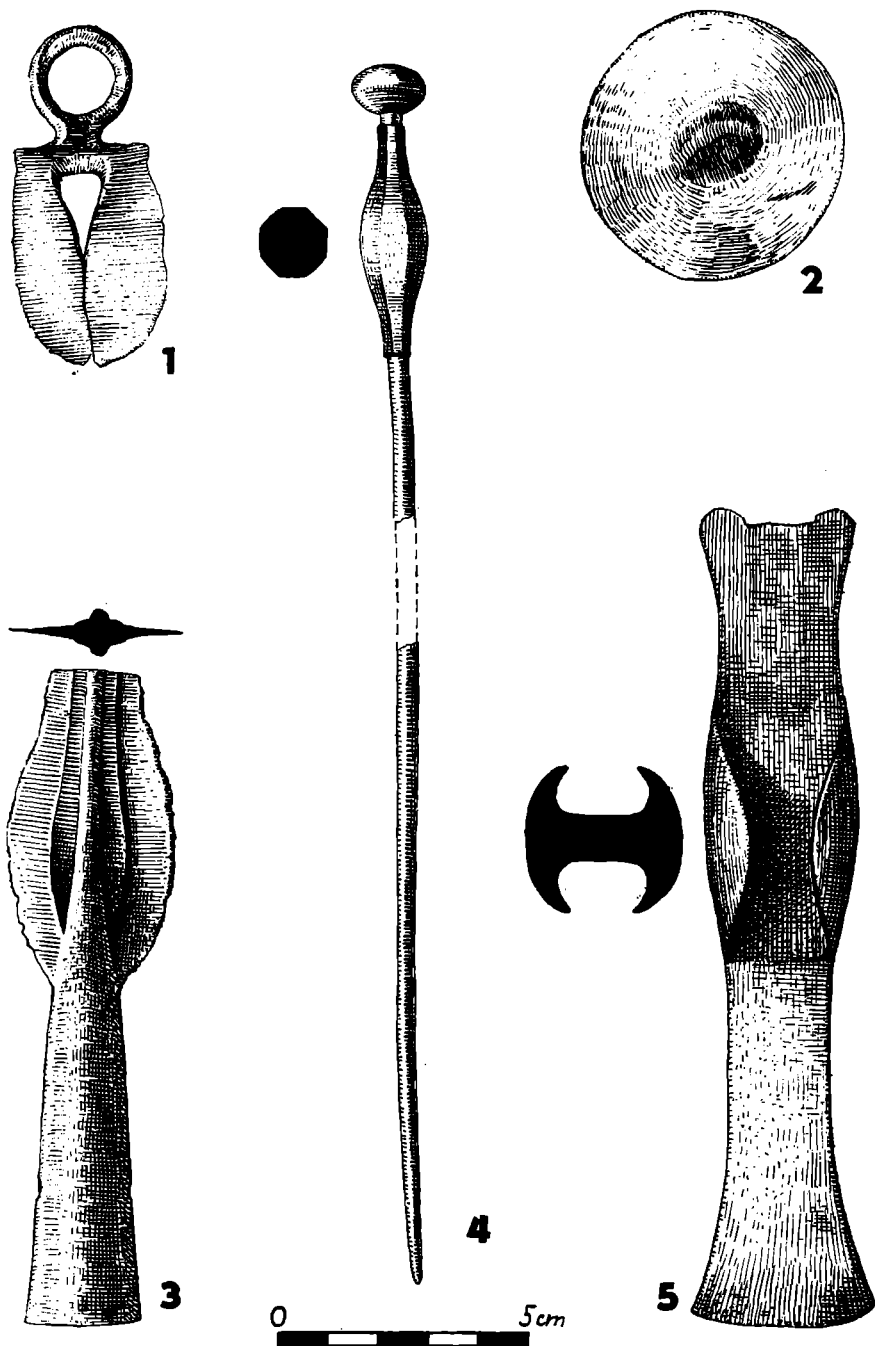
Popis nálezů

Z prostoru celého hradiska jsou známy nálezy, náležející eneolitu, době bronzové a slovanskému období. V tomto článku se budeme zabývat pouze nálezy z doby bronzové.

Roku 1856 byly v jihovýchodní části hradiska při kácení lesa nalezeny bronzové předměty, uložené v MM Brno. Patrně se jedná o část depotu.

1. Dlouhá bronzová jehlice s kulovitou hlavicí a podélně osmihranně združeným krčkem. Rozměry: d. 370 mm; Ø hlavice 15 mm. Inv. č. 60 678. Obr. 1 : 4.

⁸ I. L. Červinka, op. cit., 85.

Obr. 1. Ivančice—„Réna“, okr. Brno-venkov. Nález bronzových předmětů z roku 1856.

2. Bronzové kopí s litovitým břitem, jenž je zčásti ulomen. Dlouhá tulejka pokračuje jako žebrovité zesílení břitu až k hrotu kopí. Středové žebérko je zesíleno ještě dalším podélným žebérkem. Rozměry: d. 130 mm; d. tulejky 66 mm; max. š. břitu 32 mm; Ø tulejky 24 mm. Inv. č. 60 679. Obr. 1 : 3.

3. Štíhlá dlouhá sekyrka se středovými laloky a výřezem v týle. Rozměry: d. 165 mm; š. břitu 36 mm; š. střední části 32 mm; š. týlu 30 mm. Inv. č. 60 680. Obr. 1 : 5.

4. Plochá bronzová puklice terčovitého tvaru s ouškem na spodní straně. Rozměry: Ø 53 mm. Inv. č. 60 681. Obr. 1 : 2.

5. Menší bronzová břitva s rukojetí ukončenou kroužkem. Břit se skládá ze dvou ramen, oddělených od sebe hlubokým výřezem. Základna ramen je rovná. Rozměry: d. 68 mm; š. 30 mm; Ø kroužku 20 mm. Inv. č. 60 682. Obr. 1 : 1.

Z materiálu, uloženého bez bližších nálezočných okolností v muzeu v Ivančicích uvádíme:

1. Střep s plastickou lištou, přerušovanou důlkou. Bez inv. č. Obr. 2:6.

2. Střep ode dna, barva hnědočervená. Stěny jsou zdobeny nepravidelnými svazky rýh. Rozměry: Ø dna asi 150 mm. Bez inv. č. Obr. 2 : 9.

Roku 1965 jsme provedli v prostoru severního ostrohu drobnou sondáž (obr. 3). Z materiálu, který jsme získali, uvádíme výběr typické keramiky. Materiál je uložen v muzeu v Ivančicích, bez inv. čísel.

1. Malá amforka kulovitěho těla s válcovitým hrdlem. Pod ním je široké páskové ouško. Povrch je hnědý, zdrsňen drobnými zrnky písku. Rozměry: v. asi 17 mm; Ø okraje 10 mm; Ø výdutě 165 mm; Ø dna 70 mm. Obr. 2 : 1.

2. Okrajová část z velké zásobnice s okrajem poněkud se ven rozšiřujícím a vodorovně seříznutým. Na okraji jsou zachovány dva laloky. V materiálu jsou zrnka písku. Povrch je zevnitř černý, zvenku světle hnědý. Rozměry: Ø okraje asi 440 mm. Obr. 2 : 2.

3. Střep z nádoby esovitěho profilu. Okraj je ven vyhnutý a zaoblený. Povrch je hnědé barvy. Rozměry: Ø okraje asi 140 mm. Obr. 2 : 3.

4. Střep s ven vyhnutým a zaobleným okrajem. Povrch je šedý. Rozměry: Ø okraje asi 160 mm. Obr. 2 : 4.

5. Okraj z misky s rozšířeným a vodorovně seříznutým okrajem. Povrch je hnědý. Rozměry : Ø okraje asi 250 mm. Obr. 2 : 5.

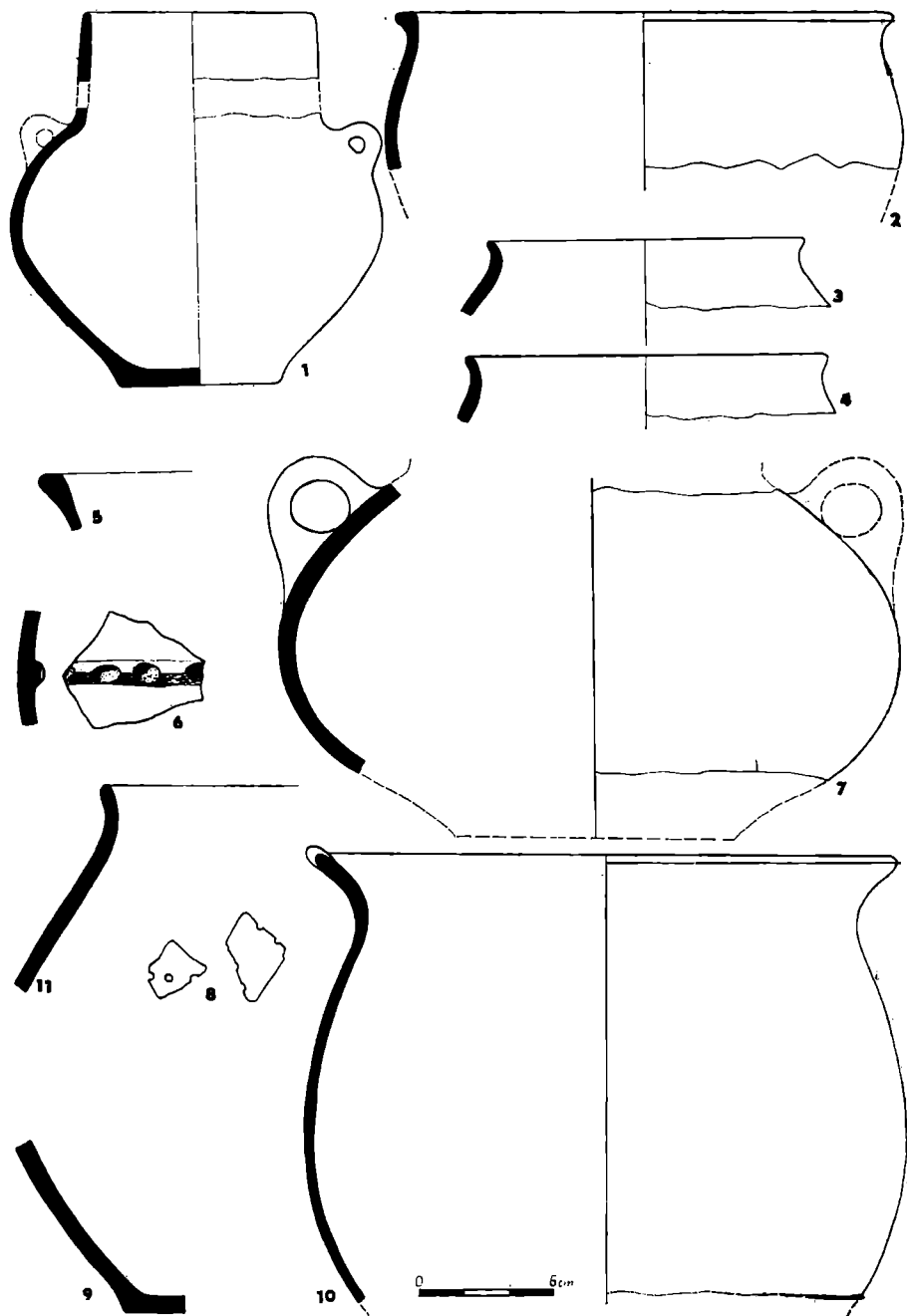
6. Část nádoby z největší výdutě. Nad maximální výdutí je masivní páskové ucho s dvěma podélně probíhajícími žebérky. Rozměry: Ø max. výdutě asi 280 mm. Obr. 2 : 7.

7. Dva střepy z výdutě s drobnými kulatými otvory. Povrch je černý, jemně drsný. Obr. 2 : 8.

8. Část velké nádoby esovitěho profilu. Na jednom místě je na okraji lalokovitý výběžek. Povrch je drsný, hnědý, místy černý. Rozměry: Ø okraje 260 mm. Obr. 2 : 10.

Jihozápadně od nejvýše položené části hradiska jsme zjistili výskyt keramiky, náležející svým charakterem době bronzové. Z těchto míst a ze severovýchodní části Rény uváděl již J. Skutil lužickou keramiku.⁹

⁹ J. Skutil, op. cit., 7.

Obr. 2. Ivančice—„Řena“, okr. Brno-venkov. Keramický materiál.

Datování hradiska a závěr

Pro datování hradiska má především velký význam nález bronzových předmětů. Nejběžnější z nich je sekerka se středovými laloky. Tyto sekerky se vyskytují již ve střední době bronzové v inventáři středodunajské mohylové kultury.¹⁰ Běžně se vyskytují v depotech mohylovo-velatického horizontu z Cézav u Blučiny,¹¹ ale i v depotech mladší doby bronzové (na příklad Drslavice, Kuřim, Drslavice II).¹² Kopí se žebrem a tulejkou se běžně vyskytují v mladší době bronzové. Analogická kopí pocházejí z Velatic, Kuřimi a z Drslavic.¹³ Vlnovité prohnutí ostří bývá zpravidla považováno za typický znak Reineckova stupně HA,¹⁴ ale výskyt tohoto kopí v depotu II z Cézav¹⁵ ukazuje, že počátky jeho výskytu je nutno hledat na samém počátku mladší doby bronzové.¹⁶ Jehlice s kulovitou hlavicí a zduřeným podélně osmihraněným krčkem jsou poměrně vzácné. Stejnou jehlici známe pouze z depotu z Drslavic,¹⁷ z ojedinelého nálezu z Moravského Krumlova¹⁸ a z hrobu ženy se dvěma dětmi z Cézav u Blučiny.¹⁹ Jim podobné jehlice s kulovitou hlavicí a zduřeným příčně rýhovaným krčkem se vyskytují v mladší fázi střední doby bronzové.²⁰ Vyskytují se i v přechodném mohylovo-velatickém horizontu z Cézav u Blučiny²¹ a J. Böhm jednu uvádí i z lužické kultury.²² Stejně jehlice s krčkem příčně vroubkovaným jsou typické pro začátek mladší doby bronzové.²³ K bronzové břitvě neznáme prozatím žádné analogie. J. Filip ji přiřazuje k dvojbrýtým tvarům, jejichž původ vidí v jižním a jihovýchodním prostředí.²⁴ Břitvu z Rény datoval do období, které předchází jeho I. stupni slezsko-platěnické kultury.²⁵ Pukličky se vyskytují průběžně v celé době bronzové s největším rozšířením ve střední a na

¹⁰ K. Willvonseder, Die mittlere Bronzezeit in Österreich, Wien-Leipzig 1937, 65, tab. 43:4.

¹¹ J. Říhovský, K poznání starší fáze velatické kultury, Sborník ČSSA 3, 1963, 67, tab. 3, 4, 5.

¹² J. Kučera, Hromadný nález bronzů v Drslavicích u Uh. Brodu, Pravěk 4, 1904, 48 ad., tab. III:1,2; V. Podborský, Bemerkungen zur Problematik der Hallstattzeit I, SPFFBU E 5, 1960, tab. VI:12,13; J. Pavelčík, Druhý depot bronzových předmětů z Drslavic, PVAÚ ČSAV Brno 1963 (1964), 28, tab. 11:2,5.

¹³ J. Kučera, op. cit., tab. II:2,3; J. Říhovský, Zárový hrob z Velatic a jeho postavení ve vývoji velatické kultury, PA XLIX, 1958, 74, obr. 8:2; *týž*, Sborník ČSSA 3, 1963, 67, tab. 3:17, 5:3; V. Podborský, op. cit., tab. VI:1.

¹⁴ F. Holste, Zur jüngeren Urnenfelderzeit im Ostalpengebiet, PZ XXVI, 1935, 50.

¹⁵ J. Říhovský, op. c. tab. 3B:17; *týž*, Počátky velatické kultury na Moravě, SIA IX, 1961, 112, obr. 6:16, 16.

¹⁶ J. Říhovský, PA XLIX, 1958, 103; J. Paulík, K problematice čakanskej kultúry v Karpatскеj kotlině, SIA XI, 1963, 308.

¹⁷ J. Kučera, op. cit., 55, tab. IV:1.

¹⁸ Ojedinelý nález. Nепublikováno. Uloženo: M Moravský Krumlov, inv. č. 3162.

¹⁹ K. Tihelka, Grabung an der Anhöhe Cézavy bei Blučina, PVAÚ ČSAV Brno 1958 (1958), 24, tab. 8.

²⁰ M. Chleborád, Nové mohyly na Moravě, PA XLI, 1936–37, obr. 3:5, 10:1, 13:2.

²¹ J. Říhovský, SIA IX, 1961, 112, 118, obr. 4:16, 5:2,4, 9:2, 13:2, 15:3; *týž*, Sborník ČSSA 3, 1963, tab. 3A:6,7, 3B:9 4B:3.

²² J. Böhm, Kronika objeveného věku, Praha 1941, 285, tab. 38:2.

²³ J. Böhm, Základy hallstattské periody v Čechách, Praha 1937, 2, 26; J. Říhovský, SIA IX, 1961, 142.

²⁴ J. Filip, Popelnicová pole a počátky železné doby v Čechách, Praha 1936–37, 72, obr. 62:3.

²⁵ J. Filip, op. cit., 113.

počátku mladší doby bronzové.²⁶ Jsou známy na příklad z Cézav u Blučiny z depotů II a IV.²⁷

Nález bronzových předmětů z Rény odpovídá svým obsahem horizontu depotů Velatice-Kostelec, který V. Podborský klade před stupeň HA a do něhož zařadil na příklad depoty z Drslavic a Kuřimi.²⁸ Nález bronzových předmětů z Rény souvisí z geografického hlediska s okruhem středodunajských popelnicových polí, chronologicky je ho patrně možno zařadit do přechodného mohylovo-velatického horizontu.²⁹ Do tohoto horizontu zařadil J. Říhovský na příklad depoty z Cézav u Blučiny, žárový hrob Velatice II, sídlištní materiál z Cézav u Blučiny, z Kolberků u Blučiny a z Tetčic.²⁹

Toto datování potvrzuje i keramika, i když se z větší části jedná o běžný, pro datování jen málo vhodný materiál. Hrnc esovitě profilace s lalokem na okraji se vyskytuje ve střední době bronzové³⁰ i ve velatické kultuře.³¹ Zásobnice se zesíleným okrajem má analogie na sídlišti v Kolberkách u Blučiny.³² Nejdůležitější z keramiky je pro datování osudí s uchem na horní části břicha těsně pod hrdlem. Tato osudí se vyskytují na konci střední doby bronzové³³ a rovněž na počátku mladší doby bronzové v přechodném mohylovo-velatickém horizontu na sídlištech Cézavy u Blučiny a Kolberky u Blučiny.³⁴

Dosavadní nálezy dokládají osídlení hradiska Rény u Ivančic v mladší době bronzové, v slovanském období a v eneolitu. Zatím co nálezy mladobronzového osídlení je možno zaznamenat z celého prostoru hradiska, slovanské nálezy byly zjištěny pouze v prostoru severního ostrohu. Předběžně je možno říci, že tyto slovanské nálezy je možno datovat pravděpodobně až do mladohradištního období. Slovanskému období náleží pravděpodobně i valy z této části Rény (val III—V). Valy v jihovýchodní části Rény nejspíše souvisí s mladobronzovým osídlením hradiska, přesné datování všech valů bude však možné až po jejich výzkumu.

V rámci mladobronzového vývoje je možno hradisko Rénu u Ivančic na základě dosavadních, dosud nepočtených nálezů, datovat do stupně BD a to patrně již na jeho počátek. Hradisko se nachází v oblasti, kam později, nejdříve na konci středního stupně svého vývoje, pronikla lužická kultura.³⁵

ГОРОДИЩЕ РЕНА ПОД Г. ИВАНЧИЦЕ (РАЙОН Г. БРНО)

„Рена“ — северный угол лесного массива около г. Крумлов известен в литературе по находкам и укреплениям с двух мест. Более известно городище с северной стороны „Рены“; оно было отнесено к городищам великоморавского периода. Второе городище по

²⁶ J. Eisner, Slovensko v pravěku, Bratislava 1933, 74; K. Willvonseder, op. cit., 135 ad; J. Říhovský, op. cit., 144.

²⁷ J. Říhovský, Sborník ČSSA 3, 1963, 67, tab. 3, 4.

²⁸ V. Podborský, op. cit., 18.

²⁹ J. Říhovský, op. cit., 66 ad.

³⁰ M. Chleborád, op. cit., obr. 10:3, 14:8

³¹ J. Říhovský, SIA IX, 1961, 138.

³² J. Říhovský, Sborník ČSSA 3, 1963, 68, tab. 7B:15.

³³ M. Chleborád, op. cit., obr. 10:9, 10:12, 12:6, 9; J. Říhovský, SIA IX, 1961, 137.

³⁴ J. Říhovský, Sborník ČSSA 3, 1963, 67 ad.

³⁵ J. Říhovský, Problém expanze lidu s lužickou kulturou do středního Podunají, AR X, 1958, 203 ad.; *týž*, Lužické pohřebiště v Tetčicích u Rosic, AR XVIII, 1966, 266.

данным литературы находится в югозападной части „Рены“, где было обнаружено большое количество бронзовых предметов.

Но в результате раскопок было установлено, что в югозападной части „Рены“ нет самостоятельного городища, а есть два параллельных вала, прикрывающих „Рену“ с югозападной стороны, где находятся самые легкие подступы. Это значит, что, собственно говоря, почти вся возвышенность „Рена“ была занята одним большим городищем площадью примерно в 50 га. Большая находка по количеству предметов и другие находки, сделанные в северном углу „Рены“ позволяют отнести раннее заселение городища к степени бронзового века по периодизации Рейнке.

Славянское заселение северного уголка, к которому, вероятно, принадлежат и валы (III—V), можно отнести даже к периоду поздних городищ.

DER BURGWALL „RÉNA“ („RHEINBERG“) BEI IVANČICE

Von dem Rheinberg, der nordlichen vorspringenden Ecke des Krumlover Waldes, wurden in der Literatur Funde und Befestigungen von zwei Orten angeführt. Bekannter ist der Burgwall an der nordlichen Landzunge des Rheinbergs, der unter die grossmährischen Burgwälle eingereiht wurde. Weiterer Burgwall wurde in der Literatur im südwestlichen Teil des Rheinbergs angeführt, vorher auch ein Depot der Bronzegegenstände stammt.

Durch eine Terrainforschung wurde jedoch festgestellt, dass es sich an diesem Ort nicht um einen selbständigen Burgwall handelt, sondern, dass es hier zwei gleichlaufende Wälle gibt, die den Raum des Rheinbergs von der am besten zugänglichen, südwestlichen Seite schliessen. Es wird also eigentlich fast von dem ganzen Raum des Rheinbergs ein grosser Burgwall gebildet, vom Ausmass etwa 50 ha. Das Depot der Bronzegegenstände und die Funde, die wir durch die Sondierung von der nordlichen Landzunge des Rheinbergs gewonnen haben, erlauben uns die Besiedlung dieses Burgwalles in die Reinecke Stufe BD zu datieren.

Die slawische Besiedlung der nordlichen Landzunge, zu dem anscheinend die Wälle III—V gehören, kann wahrscheinlich bis in die Jungburgwallzeit datiert werden.

Übersetzt von L. Stuchliková